

Дроботя Я.А. к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів і кредиту
Полтавська державна аграрна академія

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА КАТЕГОРІЮ «ГРОШІ»

Постановка проблеми. Гроші зародились в сиву давнину як технічний посередник при обміні товарів. Однак, вже досить давно вони перестали бути лише посередником обміну. Гроші пронизують всі сфери життя: економічну, політичну, соціальну. Зі зміною історичних умов відбувались зміни не лише щодо форм грошей, а й щодо уявлень науковців про сутність грошей.

Категорія «гроші» почала досліджуватись ще в часи Ксенофонта та Арістотеля, оданак і сьогодні погляди науковців на дану категорію різняться. І в наш час відбуваються зміни не лише щодо уявлень про гроші, а й самі гроші набувають якісно нових форм. Саме тому незважаючи на численні дослідження категорії «гроші» означене питання залишається відкритим та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сутності грошей здійснювали багато як вітчизняних так і зарубіжних науковців минулих поколінь та сьогодення: С. Аржевітін, О. О. Бриль, С. Брю, Н. Виговська, Г. Габбард, А. Гальчинський, І. Зубіашвілі, В. Ільїн, Дж. Кейнс, А. Мазаракі, К. Макконел, М. І. Савлук, А. Папуша, О. Петрук, М.І. Туган-Барановський, С. Фішер, М. Фрідман, Л. Харріс та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення результатів дослідження щодо сутності категорії «гроші» як феномена людського суспільства, дослідження поглядів науковців на дану категорію та формулювання інтегрованого підходу до сутності грошей.

Виклад основного матеріалу досліджень. Теорія походження грошей має глибоке історичне коріння, однак і дотепер погляди науковців різняться щодо:

- сутності грошей;
- походження грошей;
- ролі грошей в макроекономічному аспекті (на рівні економіки окремої держави, на рівні економіки світового господарства тощо);
- ролі грошей в мікроекономічному аспекті (на рівні індивіда, сім'ї тощо);
- трактування основних функцій грошей.

Питання сутності грошей є надзвичайно актуальним, оскільки ставлення до грошей та трактування їх сутності знаходить своє відображення у монетарній політиці держави, світу, а отже і економічному розвитку держави, світу.

На мікрорівні ставлення до грошей є відображенням рівня та якості життя окремого індивіда, сім'ї.

У літературних джерелах існує безліч підходів до сутності грошей, які, на наш погляд, змінювались та набували еволюційного розвитку під впливом:

- суспільних умов та їх зміною;
- розвитку економічної думки;
- приналежності до певної економічної школи.

Бриль О.О. здійснює дослідження категорії «гроші» згідно приналежності науковців до певної економічної школи. Зокрема дослідник виділяє економічні погляди на сутність грошей Давньої Греції, середньовіччя, меркантилізму, класичної політичної економії, марксизму, маржиналізму, інституціоналізму, кейнсіанства, монетаризму [2]. Згідно даного підходу еволюція категорії «гроші» пройшла шлях аналізу цінності грошей, їх походження, ролі в економіці, розгляду грошей як джерела багатства країни, формування вартості грошей, аналізу грошового обігу,

дослідження грошей як посередника обміну, управління масою грошей в обігу, ролі грошей та їх кількості в обігу [2]. Крім того науковець розглядає категорію «гроші» як економічний інститут, розкриваючи функції грошей. На нашу думку, дослідження О. О. Бриля щодо сутності грошей детально розкриває еволюцію поглядів на дану категорію. Заслуговує на увагу також обґрунтування автора щодо інтегрованого поняття економічного інституту грошей, що об'єднує в собі не лише сутність грошей, а й їх функції та середовище функціонування грошей. Однак, ми вважаємо що зміст категорії «гроші» не достатньо розкритий, оскільки автор розглядає економічний зміст даної категорії та залишає поза увагою історичний і соціально-психологічний аспект.

Зубіашвілі І. досліджує питання сутності грошей з точки зору соціально-психологічного аспекту в житті людини [4]. Зокрема І. Зубіашвілі аналізує вплив грошей на всі сторони суспільного життя та вказує, що гроші відображають історію і культуру певної нації. Дослідник стверджує, що гроші – одна з підсистем комунікацій соціуму, що створена історично та законодавчо закріплена [4, с.131]. І. Зубіашвілі виокремлює не лише економічні функції грошей (як зазвичай), а й соціальні, тобто гроші розглядаються як фактор соціалізації особистості і зміни їх сприйняття згідно певних вікових груп, типології особистості, набуття життєвого досвіду [4]. Однак, розкриваючи соціально-психологічні аспекти сутності грошей, досліджуючи соціально-психологічні функції грошей, автор залишає поза увагою питання впливу грошей на історію та культуру певної нації, хоча і вказує на даний вплив.

Аржевін С. розглядає питання грошей в залежності від підходів до їх сутності та виділяє: функціональний, технічний, портфельний і еквівалентний підходи [1]. Дослідник виділяє теоретичний та прикладний аспект сутності грошей як економічної категорії. О. Петрук і Н. Виговська здійснюють аналіз сутності грошей, що впливають з їх традиційних функцій [6].

Ільїн В. здійснив спробу осягнути питання сутності грошей згідно еволюції форм грошей. Науковець доходить висновку, що гроші це не лише засіб обміну та платежу, що має форму, а й певна сила що проявляється у владі над багатством, ресурсами та населенням. Дана сила може контролювати створення та розподіл самих грошей [5, с. 64]. На нашу думку, погляди науковця є надзвичайно цікавим екскурсом в історію форм грошей та їх еволюції в часі, однак означене дослідження не розкриває в повній мірі сутність грошей як економічної та соціально-психологічної категорії.

Узагальнюючи погляди науковців на категорію «гроші», на нашу думку, дослідження їх сутності потрібно здійснювати використовуючи інтегрований підхід (рис. 1).

На наш погляд, для пізнання даної категорії їх потрібно розглядати як в макроекономічному так і мікроекономічному аспекті.

Крім того для пізнання сутності грошей дослідження потрібно здійснювати не лише в аспекті економічної категорії, а й соціально-психологічної, історичної. Зокрема, ми вважаємо що пізнання сутності грошей як економічної категорії необхідно здійснювати за «економічними» функціями грошей, за еволюцією поглядів на гроші науковців різних економічних шкіл, за ліквідністю форм грошей (портфельний підхід), за дослідженням грошей як загального еквіваленту.

Пізнання сутності грошей як соціально-психологічної категорії необхідно здійснювати, як пропонує І. Зубіашвілі, з точки зору ставлення та уявлення про гроші певних вікових груп та типології особистості. Крім того, вважаємо доцільним розглядати питання сутності грошей в залежності від приналежності особистості до певного класу.

Наступним у пізнанні сутності є дослідження історичного аспекту категорії «гроші» на рівні окремої держави та еволюції форм грошей загалом.

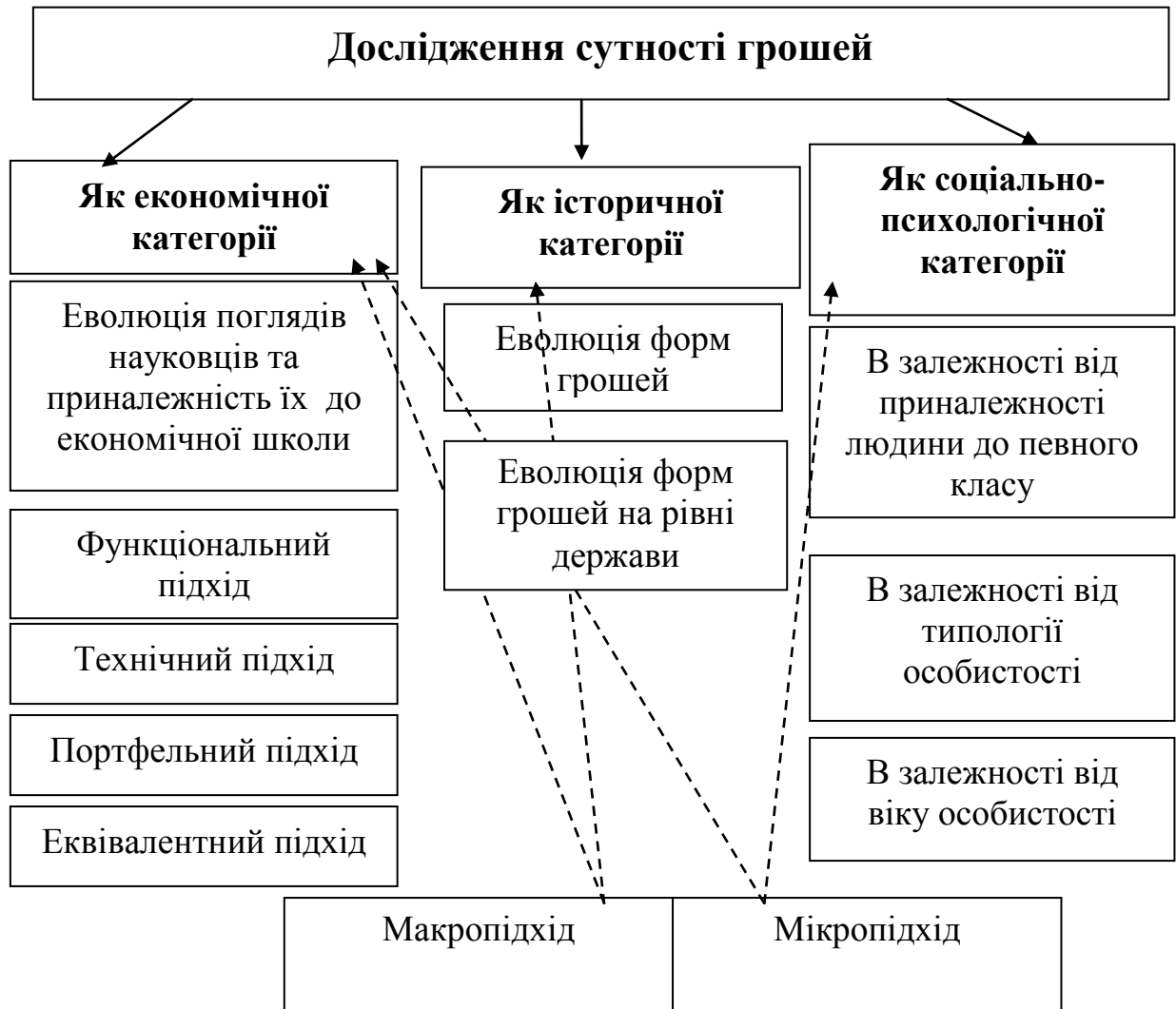

Рис. 1. Інтегрований підхід до дослідження сутності грошей

Джерело: узагальнено автором на основі [1,2,4,5,6]

Отже, на нашу думку, гроші – це економічна, історична та соціально-психологічна категорія, що має форму, яка властива певній історичній епосі та виконує певні функції на макро- та мікрорівні.

Слід також зазначити, що сутність грошей різниться в залежності від масштабів дослідження:

- макрорівень передбачає дослідження грошей в житті держави та світового господарства. На макрорівні гроші розглядають з: економічного

аспекту, зокрема здійснюють дослідження грошового обігу та грошової маси, грошових систем, впливу грошової маси та швидкості обігу грошей на інфляційні процеси, ролі грошей у функціонуванні держави тощо; з історичного аспекту, зокрема проводять аналіз зміни форм грошей загалом та зміни форм грошей в межах окремої держави;

- мікрорівень передбачає розгляд грошей в житті особистості та сім'ї. На мікрорівні дослідження грошей здійснюють як з погляду економічних аспектів для окремого індивіда, сім'ї, так і з погляду соціально-психологічних аспектів грошей для окремого індивіда, сім'ї.

Крім того необхідно звернути увагу на такий феномен грошей на макро- та мікрорівні як їх обсяг. Зокрема, обсяг грошей окремого індивіда розглядається як його багатство, однак, зростання обсягу грошової маси в країні, що значно випереджає обсяг товарів та рівень цін на них призводить до інфляційних процесів та зниження багатства країни.

Висновок. Отже, гроші – важлива інтегрована категорія сучасного суспільства, що об'єднує в собі економічний, історичний та соціально-психологічні аспекти досліджуючи гроші на макро- та мікрорівнях.

На наш погляд, еволюція форм грошей, ще не завершена, відкритим, незважаючи на численні дослідження, залишається і питання сутності грошей як економічної, соціально-психологічної та історичної категорії.

Отже, гроші вже давно «вилізли» за межі технічного посередника обміну, засобу вираження міри вартості, засобу платежу та примноження багатства окремого індивіда. За грошима можна досліджувати історію країни, психологію особистості, економічний розвиток країни, світу тощо.

Перспективою подальших досліджень щодо сутності грошей є аналіз грошей як певної інформаційної категорії при дослідженні історії, економіки, соціології та психології.

Бібліографічний список.

1. Аржевін С. Підходи до визначення сутності грошей / С. Аржевін // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 140-146.
2. Бриль О.О. Інституалізація сучасних грошей: передумови та наслідки / О.О. Бриль // [електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу : www/nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2009_28_1/2pdf.
3. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук [та ін.] ; за ред. М. І. Савлука. – 3-тє вид. пер. та доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 598 с.
4. Зубіашвілі І. Соціально-психологічна сутність грошей / Ірина Зубіашвілі // Соціальна психологія. – 2008. – № 1. – С. 128-141.
5. Ільїн В. Еволюція грошей: від засобу обміну – до загальної міри вартості / Володимир Ільїн // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 60-64.
6. Петрук О., Виговська Н. Концептуальні підходи до сутності грошей у постіндустріальній економіці / Олександр Петрук, Наталія Виговська // Вісник НБУ. – 2010. – № 7. – С. 40-44.

Дроботя Я.А. Еволюція поглядів на категорію «гроші». У статті здійснено дослідження підходів до сутності грошей як економічної, соціально-психологічної та історичної категорії. Визначено позитивні та негативні сторони даних підходів. Обґрунтовано не повне розкриття сутності грошей кожного з цих підходів. Запропоновано інтегрований підхід до визначення категорії «гроші».

Drobotya Y.A. The evolution of views concerning the category of Money. The article explores different approaches which describe the nature of money as a social, psychological and historical category. The positive and negative features of these approaches are described. It is proved that no one of these approaches can explain the nature of money completely. The author puts an integral approach to the definition of the category of money.

